

Möller István

(Mór, 1860. 04. 29. – Budapest, 1934. 09. 30.)

Összeállította: Sztanekné dr. Apai Gabriella

A modern műemlékvédelem úttörője a karlsruhei, majd a bécsi műegyetemen tanult építészetet. Hazatérve a Kultuszminisztérium Műemléki Osztályán kapott megbízást a vajdahunyadi vár helyreállítására, majd a zsámbéki templom maradványainak megmentésére. A középkori templomrom megőrzése, bemutatásának módja a műemlékvédelem máig érvényes világszínvonalú példája. Nevéhez fűződik számos más műemlék helyreállítása, közöttük a székesfehérvári ciszterci templom és a Szent Anna-kápolna felújítása. Romantikus, angol neogót stílusban épült fel tervei szerint a Zichy-kastély Sárszentmihályon. 1914-től 1932-ig műegyetemi tanárként oktatta a középkori építészetet. Építéstörténeti kutatásainak eredményét tudományos munkákban publikálta. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának és a Műemlékek Országos Bizottságának.

A műemlék-helyreállító építészek új generációinak utat mutató Möller István feltehetően a szülőhelyéhez, Mórhoz közeli Székesfehérvárról végzett reálgymnáziumot, majd az 1876/77-es tanévre a budapesti kir. József Műegyetemre iratkozott be. Építészeti tanulmányokat folytatott a karlsruhe-i egyetemen, oklevelének megszerzését követően építész Bécsben. 23 évesen, hazaérkezve Budapestre, a Magyarországi Műemlékek Országos Bizottságának alkalmazásában gróf Khuen Antal munkatársaként, 1885-től már a Kultuszminisztérium Műemléki Osztályának irodavezetőjeként, majd osztályvezető helyettesként dolgozott. A vajdahunyadi vár műemléki felújításában vett részt, később kutatási eredményeit tudományos igényű monográfiában összegezte.

A Műemlékek Országos Bizottsága bízta meg 1889-ben a zsámbéki premontrei templom maradványainak megmentésével. E korai, egyben legismertebb munkája során a 19. század végén szokásos, tiszta építészeti stílust alkalmazó purista „újjáépítés” helyett a „restaurálás”, romként való megőrzés módját választotta. A cél az volt, hogy az épület történetének, értékeinek kutatására, feltárására alapozva az állagmegóvás mellett a rommaradványok bemutatása, értelmezése hiteles legyen, az új kiegészítések megkülönböztethetőek legyenek a régittől. A kőkiegészítések mellett a rekonstrukciós kiegészítések, statikai megerősítések nyersen hagyott téglával készültek.

A beavatkozás ilyen módja korszakalkotó jelentőségű, melyet a 20. századi hazai műemlék-helyreállítási gyakorlat példa értékűnek tekintett.

A korábbi purista stílusjegységesítés helyett Möller István elsők közt vallotta a Velenicei karta (1964) nyomán később általánossá váló műemlék-helyreállítási elvet, miszerint: „Minden kort változatlan eredetiségében kell hagyni és tiszteletben tartani, és minden szerkezetileg még helytálló követ a saját patinájában kell tartani.”

Hédervári tartózkodása idején (1893-1900) részt vett a várkastély felújításában.

A Műemlékek Országos Bizottságának tagjaként a műemléki kutatók generációinak figyelmét irányította a tudományos dokumentálás fontosságára. Alapos és körültekintő műemlékfelmérései és adatfelvétele a magyar műemlékvédelem fontos forrásaivá váltak. Életművének jelentős részét alkották és életét végigkísérték a műemlék épületek felmérései, helyreállítási szakvéleményei, tervei és az egyes helyreállítások

helyszíni művezetése.

Jelentős munkái: a gyulafehérvári székesegyház helyreállítása (1907-1918), a pécsi ókeresztény sírkamrák restaurálása, a nyírbátori református templom felújítása; az ő irányításával építették újjá a Rákóczi-házat Rodostóban.

Fejér megyében Sárszentmihályon a Zichy grófok Möller István tervei szerint 1900 körül építették fel második kastélyukat, romantikus angol neogót stílusban.

Székesfehérvárott az 1938-as Szent István jubileumi évre megvalósított városképjavító beavatkozások előfutára volt a Szent Anna-kápolna feltárása és helyreállítása.

„A helyreállítás célja a kápolna mai elhanyagolt állapotának megszüntetésével kapcsolatban a műemléket a lehetőség szerint eredeti mivoltában visszaállítani, mégpedig a helyreállítás lényegére kialakult elveknek figyelembe vételével.” Eszerint a mérnök ablakok visszaállításával egyidejűleg megszüntették a fa nyílászárókat; a 19. századi neogotizáló előcsarnok elbontásával láthatóvá vált a kőkeretes, pálcacatagozatos 15. századi bélétes kapu; a rózsablakot is helyreállították. A kis 19. századi huszártorony megtartása is mutatja a műemléki értékek tiszteletét.

A felújítás, restaurálás során készített precíz dokumentációnak köszönhetően a bontások és kiegészítések, a helyreállítás pontos menete később is pontosan követhető.

Möller a középkori építészeti formakincset alkalmazta a kalocsai Szent Imre templom és a budapesti Lehel téri Árpád-házi Boldog Margit templom tervezésekor.

1914-től 1932-ig műegyetemi tanárként oktatott a Középkori Építészet tanszékén. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának.

2009-ben tiszteletére Möller István Emlékérmét alapítottak.

Forrás:

Lyka Károly: Möller István, Magyar Művelődés, 1934.

Csányi Károly: Möller István, Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye 48. (1934)

Dr. Rados Jenő: Möller István (1860-1934), Technika 15 (1934) 8-9.szám

Ifj. Dümmerling Ödön: Möller István (1860-1934), Műemlékvédelem 4 (1960)

Román András: Tisztelgés Möller István emlékének, Műemlékvédelem XXXIV.évf., 1990. 2.

Műemlékvédelem törvényi keretek között, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Bp., 2001.

Virág Zsolt: Fejér megye kastélyai és kúriái, FO-ROM Invest, Budapest, 2005.

Szentesi Edit: Életrajzi vázlatok (kézirat – 1999.)